

В

идатний письменник, етнограф і фольклорист, літературознавець і мовознавець, мистецтвознавець та історик, лінгвіст і славіст, перекладач та видавець, громадсько-культурний діяч, засновник, відповідальний директор і секретар «Українсько-руської видавничої спілки», секретар наукового товариства імені Шевченка у Львові, дійсний член філологічної секції НТШ, член-кореспондент Російської Академії наук, член наукового етнографічного товариства Чехословаччини, лауреат премії імені Івана Котляревського, член наукових товариств Білорусі, Польщі, Болгарії, Угорщини, Австрії, Німеччини, Фінляндії, Швеції, дійсний член Віденської та Празької Академій наук, Академік Всеукраїнської Академії наук, почесний член Етнографічного товариства у Києві, почесний член товариства «Просвіта» в Ужгороді та Львові – ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ ГНАТЮК НАРОДИВСЯ 9 ТРАВНЯ 1871 РОКУ В СЕЛІ ВЕЛЕСНЕВІ МОНАСТИРИСЬКОГО РАЙОНУ В СІМ'Ї ДЯКА.

У дитинстві переймав пісні, легенди, казки, перекази від діда, бабусі, батьків та родичів. Закінчив Велеснівську однокласну школу, бучацьку народну школу та низку гімназію. Навчався у Станіславській вищій гімназії. В той час він зінав уже сотні пісень, десятки казок. Відтак В. Гнатюк вступив на філософський факультет Львівського університету.

Перша його фольклористична праця «Лірники. Лірницькі пісні, мотиви і т. ін. про лірників повіту Бучацького» з'явилася друком у 1896 році в «Етнографічному збірнику». Це єдиний запис повного репертуару галицького лірника.

Після закінчення університету В. Гнатюк був запрошений М. Грушевським, який очолював Наукове товариство ім. Шевченка, на посаду постійного секретаря НТШ. Майже 30 років учений працював у НТШ, а з 1914-го був головою Етнографічної комісії.

1894–1903 роки – період інтенсивної збиранської діяльності В. Гнатюка. В селах та містечках Галичини, під час шести експедицій у Закарпаття ентузіаст

ВЕЛИКИЙ СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ

того фонду слов'янської фольклористики належать збірники Володимира Гнатюка «Галицько-руські народні легенди», «Етнографічні матеріали з Угорської Русі», «Галицько-руські анекdoti», «Знадоби до галицько-руської демонології», «Коломийки», «Гаївки», «Народні оповідання про опришків», «Знадоби до української демонології», «Колядки та щедрівки», «Українські народні байки», інші. Вчений написав понад 300 наукових праць. Найважливіші з них це «Українська народна словесність», «Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності», «Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків», «Словачський опришок Яношік в народній поезії».

Як теоретик В. Гнатюк вірив у невищерпність і неперервність усної народної творчості, запровадив чимало термінів з фольклористики та етнографії, що досі користується науковою.

Паралельно з фольклором В. Гнатюк досліджував і етнографічні пам'ятки, ремесла та промисли, одяг, обрядовість, звичаї. Вийшли такі його праці: «Народна пожива на Бойківщині», «Причинки до пізнання Гуцульщини», «Купання і палення відьом на Галичині», «Похоронні звичаї й обряди», «Кушнірство в Східній Галичині», «Руські оселі в Бачці» та інші. Всі ці тексти об'єднують ідея етнічної неподільності українців.

В. Гнатюк був організатором збиранської роботи на всій Україні, опублікував десять програм зі збирання фольклору, підтримував зв'язок більш як із трьомастами збирачів, які надіслали до Етнографічної комісії десятки тисяч аркушів рукописного матеріалу. Чи не найбільше допомагали фольклористові народні учителі з Гуцульщини: в усіх збір-

ках В. Гнатюка зустрічаємо велику кількість їхніх записів. Окрім книжкою видано «Матеріали до гуцульської демонології», що їх зібрали учитель А. Онищук.

Обшири наукових інтересів В. Гнатюка вражають. Це й історія Закарпаття, історія релігій, діалектологія, стилістика, орфографія, історія мови, історична граматика, лексикографія та лексикологія, ономастика, публіцистика, політика, літературознавство, педагогіка, мовознавство... Великої уваги вчений надавав говорам української мови, діалектологічні словники додавав до збірників фольклору.

Не залишились поза увагою вченого і питання народної освіти. Проблемі шкільництва присвячено десятки статей, рецензій. Академік наголошував на великому значенні національної освіти, найкращим способом виховання вважав національне, а народну творчість проголосував основним джерелом цього виховання. Такий підхід актуальний і нині.

Плідною була видавнича діяльність Володимира Гнатюка. З його участю було підготовлено до друку та опубліковано сотні томів «Записок НТШ», «Етнографічного збірника», «Матеріалів до Української етнології», «Історичної бібліотеки», «Пам'яток українсько-руської мови та літератури», видань українських і зарубіжних письменників. Він також упродовж дванадцяти літ працював редактором «Літературно-наукового вісника».

Отже, постати В. Гнатюка непересічна в історії української науки і культури. Він заслужив великої шані в усьому світі. Йому присвячено сотні праць (статей, розвідок, монографій), зокрема авторства М. Грушевського, І. Франка, М. Яценка, М. Мушинки, І. Хланти, В. Кач-

ана, П. Арсенича, О. Дея, М. Сиваченка, Н. Шумади, О. Черемшинського та інших.

У Велеснівській сільській бібліотеці від 8 травня 1963 року діє перший меморіальний куток Володимира Гнатюка та від 5 вересня 1964 року – другий меморіальний куток вченого у Велеснівській школі. Меморіальні таблиці, присвячені Володимирові Гнатюку, відкрито на будинках колишніх Бучацької низкої та Станіславської (нині Івано-Франківськ) вищої гімназії, у Тернополі, де колись зупинявся вчений, Велеснівській загальноосвітній I–II ступенів школі імені В. Гнатюка та у фойє Етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка у Велесневі.

У родинному селі вченого Велесневі від першого вересня 1968 року діє Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка, а 23 травня 1971 року перед ним відкрито пам'ятник академіку-земляку (скульптор Лука Біганич, архітектор Володимир Блюсюк). На могилі Володимира Гнатюка у Львові на Личаківському цвинтарі відкрито пам'ятник 12 листопада 1971 року (скульптор Лука Біганич, архітектор Володимир Блюсюк), а перед Тернопільським національним педагогічним університетом пам'ятник академікові відкрито 8 жовтня 1999 року (скульптор Володимир Мельник).

Ім'я Володимира Гнатюка надано вулицям у Велесневі, Монастириській, Бучачі, Тернополі, Івано-Франківську, Львові, Ужгороді, Пряшеві (Словаччина), Руському Керестурі (Сербія) та присвоєно ім'я академіка-земляка Бучацької гімназії, Велеснівській загальноосвітній школі I–II ступенів і Тернопільському національно-педагогічному університетові.

Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА, старший науковий співробітник музею, відмінник освіти України, член НТШ, НСПУ, НСЖУ, с. Велеснів Монастириського району.